

prof. Ing. Helena Strážovská, PhD., Obchodná fakulta EU v Bratislave

OPONENTSKÝ POSUDOK

na habilitačnú prácu: **Manažment rozvoja medzinárodného podnikania rodinných podnikov**

Autor: PhDr. Ing. Ladislav Mura, PhD., univ.doc.

Autor v súlade s § 76 Zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a s Vyhláškou MŠ SR č. 6/2005 Z. z. o postupe získavania vedecko-pedagogických titulov alebo umelecko-pedagogických titulov docent a profesor, § 1 ods. 3, písmeno a). predkladá pre účely habilitačného konania vedeckú monografiu ako habilitačnú prácu.

Obsahové zameranie predmetnej habilitačnej práce autora na oblasť rodinného podnikania môžeme považovať za vedecké, nové a výsostne aktuálne. Tým viac, že predmetné procesy rodinného podnikania nadobudli na význame v slovenskej teórii ako aj praxi už v roku 1989.

Ekonomická teória ani prax nie sú doposiaľ pripravené na novodobé poznatky v predmetnej vedeckej ekonomickej oblasti. O to viac je cenné, že autor zameral predmet vedeckého bádania do uvedenej oblasti. Autor Ladislav Mura vhodne zvolil predmetnú problematiku ako predmet svojej vedeckej monografie pre potreby habilitácie.

Stanoviská autora boli sformulované na základe štúdia početnej domácej ako aj zahraničnej literatúry a akcentom na rozsiahlu výskumnú činnosť. K hodnoteniu predmetnej habilitačnej práce pristupujem z nasledovných hľadísk:

1. Stanovenie cieľa a miera jeho splnenia

Vzhľadom na menej početné rozpracovanie danej problematiky na Slovensku bolo priam nevyhnutné siahnúť k východiskovým poznatkom o rodinnom podnikaní. Pozoruhodné je, že na Slovensku dosiaľ nejestvuje jednotne prijatá definícia o rodinnom podnikaní. To je však problém mnohých európskych krajín. Je to z dôvodov nejednotnosti názorov teoretikov

ako aj skutočnosti, že malé a stredné podnikanie ako aj rodinné podnikanie na Slovensku je uvádzané rozdielnym spôsobom vo viacerých platných slovenských zákonoch.

Definícia rodinného podnikania na Slovensku by vyžadovala prepracovanie viacerých príbuzných zákonov, v ktorých sa RP nachádza. Tým cennejšia je autorova snaha byť tvorcom novej teórie, ktorá rozpracúva a posúva znalostnú rovinu rodinného podnikania do novej polohy.

Ako cieľ vedeckého výskumu a habilitačnej práce zvolil autor vymedzenie faktorov determinujúcich rozvoj medzinárodného podnikania rodinných podnikov a odkryť jeho aktuálne trendy. Rozpracovaním tejto novej teórie posúva znalostnú rovinu RP do novej polohy. Oceňujem rozsah použitých a definovaných ekonomických kategórií, ktoré zvyrazňujú cieľ internacionalizácie podnikateľskej činnosti RP v medzinárodnom podnikateľskom prostredí.

Práca je výsostne aktuálna v otázkach faktorov, ktoré determinujú rozvoj medzinárodného podnikania rodinných podnikov. Vytýčený cieľ - veľmi náročný – bol rovnako náročne splnený.

2. Vhodnosť použitých metód a metodológia

Výskumná činnosť, ktorá je prednostne charakteristická pre predmetné dielo vyžadovala od autora zvládnutie a použitie viacerých vedeckých metód. Cenný je analytický prístup za využitia metód analýzy, syntézy, abstrakcie, indukcie a dedukcie.

K procesu poznania povahy ekonomických javov, sily ich pôsobenia a vzájomných vplyvov boli v práci využité metódy ekonomickej štatistiky a to: od najjednoduchších stredných hodnôt, mier variability, pomerových čísiel a vývojových radov až po náročné metódy navrhnuté autorom. Ide o návrh a využitie metódy DEMATEL pre výskum MSP a RP. Uvedená metóda bola pre potreby výskumu po prvé využitá.

Cenné sú grafické metódy, ktoré obrazne vyjadrujú výsledky výskumu. Práca je jednoznačne prínosom v oblasti tvorby nového metodického aparátu.

3. Zhodnotenie poznatkovej bázy

Autor vo svojom diele:

- a) analyzoval a zhodnotil predošlú teóriu a prax existencie malých a stredných ako aj rodinných podnikov, pričom dal vyniknúť názorom slovenských

i zahraničných popredných autorov. Na základe ich záverov zvážil a posunul výsledky výskumu o dosiahnuté nové poznatky.

- b) autor navrhol viacero nových metodických prístupov hodnoteniu RP, založené na náročnom matematickom základe. Týmto spôsobom odkryl dosiaľ neriešené otázky k javom a príčinám potreby prieniku RP na zahraničné trhy. Príčiny nielen verbálne popísal, ale aj hĺbkovo a novým spôsobom dosiaľ v teórii a praxi nepoužitým, analyzoval. Tým odkryl v minulosti neidentifikovateľné dôvody neúčasti RP na zahraničných trhoch, resp. definoval plusy a mínusy pozitívnej resp. negatívnej účasti na zahraničných trhoch. Z jeho záverov je zrejmé, že na základe využitia nových metód postavil a rozšíril novú teóriu o RP a to o časti o exportnej činnosti týchto podnikov. Ide o dosiaľ málo známu vedomosť o exportnej činnosti RP. Je to jednoznačný vedecký prínos.

4. Vedecký prínos a originalita práce

Obsah predmetnej vedeckej práce je mimoriadne hodnotný, originálny a nový. Hĺbka analýzy obsahu vybraných ekonomických kategórií je jedinečná do takej miery, že možno hovoriť, o časti novej ekonomickej vedy. Závery autora sú postavené okrem vlastného výskumu na výsledkoch početných popredných svetových ako aj domácich autorov.

Pokiaľ ide o obsahovú stavbu predmetnej habilitačnej práce, kladiem otázku, prečo sa autor tak rozsiahle zaoberal MSP, (takmer štvrtina textu práce) a nevenoval plnú pozornosť teórii rodinných podnikov rovnako dôsledne a novo ako to urobil v prípade MSP. Tieto dve ekonomické kategórie možno rozlíšiť a sú ako v teórii, tak i v praxi diferencované. V súčasnosti už nie celkom obстоjí tvrdenie, že RP sú len malé a stredné podniky, i keď v prevažnej miere sú.

V ekonomickej teórii by sme určite privítali tak dôkladne spracovaný materiál o RP ako to autor brilantne urobil v kapitole o MSP.

Meritom veci však ostáva podstata vedeckého prínosu práce, ktorý je v originálnych návrhoch analytických metód, z ktorých treba vyzdvihnúť metódu DEMATEL. Táto metóda dosiaľ v praxi ani v teórii nebola objavená, autorovi patrí prvenstvo.

V oblasti rodinného podnikania ide o úplne nový prístup k analýze a hodnoteniu uskutočnený na veľkom počte rodinných podnikov. Vyzdvihnúť treba tiež rozsiahlosť výskumu

meranú v tisícoch respondentov. To podčiarkuje pravdivosť vedeckých záverov. Vedecký prínos vidíme v tvorbe novej teórie a novej metodológie.

5. Aplikačné prínosy pre prax

Prínosy sú jednoznačné. Výsledky predmetnej práce poskytujú návod na nové spôsoby hodnotenia a odhaľovania pozitívnych ako aj negatívnych prvkov rastu či úbytku rodinných podnikov na medzinárodných trhoch.

Za hodnotné tiež treba považovať podrobný popis viacerých metodologických prístupov, priamo aplikovateľných v hospodárskej praxi. Jednotlivé metódy definované autorom môžu pomôcť rodinným podnikom v raste ekonomickej a spoločenskej efektívnosti.

Nová teória vytvorená autorom, o rodinných podnikoch a ich účasti na medzinárodných trhoch je výraznou pomocou nielen pre samotné rodinné podniky ale aj pre rozvoj ekonomickej teórie.

6. Otázky pre autora v procese obhajoby habilitačnej práce

- a) Ako je známe existuje americká definícia rodinných podnikov, jednoduchá a dosiaľ platná v prevažnej väčšine krajín. Slovenská definícia neexistuje. Vyjadrite svoj názor na tvorbu slovenskej definície RP, aby zohľadňovala kvalitatívne ako aj kvantitatívne znaky. Vysvetlite tiež, prečo na Slovensku existuje nejednotnosť kategorizácie podnikov v oblasti mikro, malé podniky, ktoré prezentuje Štatistický úrad SR.
- b) V práci definujete úspešné fungovanie rodinných podnikov na základe piatich faktorov. Som toho názoru, že sú vynechané ekonomické prvky ako je výsledok hospodárenia, resp. efektívnosť vôbec. Vyjadrite prosím, svoj názor.
- c) Aké podporné mechanizmy pre rodinné podniky navrhujete a odporúčate okamžite zaviesť v prospech rastu počtu rodinných podnikov a ich efektívnosti.

Poznámky:

Výnimočná a originálna vedecká práca autora dáva podnet k diskusii, respektíve zamysleniu sa nad nasledovnými problémami:

- rodinné podnikanie nie je možné hodnotiť len ako malé a stredné podnikanie,

- názor, že nastáva v súčasnosti prvá generačná výmena v rodinných podnikoch nemožno celkom alebo vyčerpávajúco prijať, nakoľko podnikateľský proces na Slovensku pôsobí takmer 30 rokov a je známe, že jedna generácia predstavuje 20 rokov. Podľa novších výskumov v USA znížili vek jednej generácie na 15 rokov. Uvedené znamená, že v hospodárskej praxi už pôsobí druhá generácia podnikateľov, (Vyžadovalo by to však osobitný prieskum)
- k stavbe obsahu práce môžeme uviesť, že napriek svojmu vynikajúcemu až unikátnemu zameraniu sa na metodológiu, žiadalo by sa, viac teoretického vymedzenia problematiky rodinných podnikov,
- predmetnú habilitačnú prác a jej výsledky ilustruje rad grafov. Je na škodu veci, že legenda, ktorá vysvetľuje grafické zobrazenie, je takmer nerozlíšiteľná.
- Uvedené poznámky majú len formálny charakter a žiadnym spôsobom neznižujú hodnotu výbornej vedeckej stránky práce a jej obsahu.

7. Záverečné odporúčanie

Predmetná vedecká monografia autora PhDr. Ing. Ladislava Muru, PhD., univ. doc., ktorá sa predkladá ako habilitačná práca, splňa všetky požiadavky kladené na práce tohto druhu. Má rýdzo vedecký charakter, potrebnú hĺbku analýzy, primeraný rozsah spracovania. Obsahuje rad prvkov, ktoré sú originálne a znamenajú jednoznačný prínos pre rozvoj ekonomickej teórie a hospodárskej praxe.

Na tomto základe odporúčam predmetnú prác ku obhajobe a na základe úspešnosti obhajoby **navrhujem** udeliť titul „Docent“, v skratke „doc.“ v študijnom odbore habilitačného konania.

Bratislava 8.10.2019

prof. Ing. Helena Strážovská, PhD.

Oponent